

ПИТАННЯ ВОКАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ У ПРАКТИЦІ СПІВАЦЬКИХ НАБОРІВ З ЧЕРНІГОВО-СІВЕРЩИНИ (XVIII -1 пол. XIX ст.).

У статті питання формування у студентів музичної педагогічних факультетів уміння діагностики співу як основ професійної діяльності майбутнього вчителя музик висвітлені крізь призму вокально-методичного досвіду регіональної музичної практики Чернігово-Сіверщини у XVIII -1 пол. XIX ст.

Ключові слова; Чернігово-Сіверщина, співацькі набори, вокальні здібності, вокальна діагностика.

У підготовці майбутніх вчителів музики інтегративним компонентом виступає система професійно-педагогічних умінь. Серед них — професійно сформоване вміння володіння власним голосом, а також знання технологій співу. В означених професійних уміннях, безперечно, найважливішими є вміння вокальної діагностики та корекції голосу. Вони визначаються як процес опанування:

- *Акустичними механізмами голосу* (діапазон, політність звуку, співацьке вібрато, дзвінкість тощо).
- *Фізіологічними механізмами голосу* (дихання, рухливість, артикуляція тощо).
- *Психолого-педагогічними* якостями виконавця (музична пам'ять, емоційність тощо).
- *Вокально-виконавською* технікою виконавця.

Уміння діагностувати співацький голос набувається студентами під час навчання у виші:

- засвоєнням теоретичних знань про співацький голос і його професійні якості;
- власним практичним опануванням вокальних умінь і навичок, а також основами вокальної техніки під час навчання;
- практичним використанням набутих знань і вмінь

щодо діагностування голосу в процесі педагогічної практики. Саме цей етап виступає важливою передумовою глибшого усвідомлення майбутньої професії вчителя музики.

Важливим матеріалом для отримання теоретичних знань у питанні вокального діагностування є *мемуарна література* спогади видатних співаків, вокальних педагогів про важливість і методичну сутність процесу діагностування голосу співака. Такими мемуарними джерелами є праці співаків Б. Джильї, Е. Карузо, Дж. Лаурі-Вольпі, Ф. Шаляпіна, Є. Нестеренка, О. Образцової, С. Левіка, М. Микіші та ін.

В працях вокальних педагогів М. Гарсія, Ж. Дюпре, Л. Джиральдоні, О. Варламова, Д. Євтушенка, І. Назаренка, А. Менабені та ін. визначено принципи й методи виховання співака, методичні етапи визначення його голосових даних і загальних музичних здібностей тощо.

Не менш важливим, проте недостатньо відомим джерелом для вивчення питання вокального діагностування та методики роботи з юними співаками, слугує вітчизняний *досвід* цілеспрямованої підготовки вокально обдарованої молоді до подальшої професійної співацької діяльності, у якому питання вокальної діагностики набували виняткового методичного значення.

Найвизначнішим явищем в історії вітчизняного вокального мистецтва XVIII - I пол. XIX ст. були співацькі набори дітей і молоді до Петербурзької співацької капели. Провідні позиції за кількістю наборів і якістю відібраних голосів серед регіонів Лівобережної України посідала Чернігівщина - "джерело, звідки набирались співці та музики" [7,3]. Проте детальний аналіз майже півтора столітньої практики наборів малолітніх співаків щодо визначення методико-діагностичних основ цього процесу ще не був зроблений у наукових дослідженнях. Цим і визначається **актуальність даної статті**.

Метою цього дослідження є з'ясування методичних засад практики співацьких наборів з території Чернігово-Сіверщини у XVIII ст., зокрема - діагностування голосу співака щодо подальшого використання їх у структурі

вишівської підготовки майбутнього вчителя музики.

Відповідно до теми й мети нашого дослідження визначимо завдання:

1. Висвітлити особливості практики наборів малолітніх співаків із території Чернігово-Сіверщини (XVIII - I пол. XIX ст.) до Придворної співацької капели щодо формування ключових питань вокальної методики, зокрема - діагностики співацького голосу.
2. Визначити роль історичного досвіду професійного діагностування малолітніх співаків в практиці організованих співацьких наборів щодо використання його у структурі підготовки майбутнього вчителя музики.

Аналіз останніх публікацій. З позицій музикознавства співацька освіта досліджувалась у працях учених Л. Корній, Н. Герасимової-Персидської, О. Цалай-Якименко, О. Шреєр-Ткаченко, К. Шамаєвої та ін. Окремі питання співацьких наборів із території Чернігово-Сіверщини розглядалися в наукових дослідженнях учених М. Степаненко, Л. Івченко, І. Лисенко, В. Шульгіної та ін. (як вплив української культури XVII-XVIII ст. на "петербурзьку культуру", насамперед музичну). Деякі аспекти вокальної освіти, пов'язані із сутністю співацьких наборів, розглянуті в наукових дослідженнях та розвідках В. Іванова, О. Васюти, Л. Масол та ін.

Викладення основного матеріалу. Систематичні набори музично обдарованої української молоді до Росії були однобічними культурно-політичними акціями, які зумовлювалися ходом Петровських реформ і позначались:

- реформацією церковного співу зі знаменного на партесний;
- розвитком світського напрямку вокального мистецтва, зокрема - появою оперного жанру, який виник у Західній Європі на межі XVII ст. та поступово поширювався теренами Російської імперії.

Дослідник В.Ф. Іванов визначив роль наборів співацьких

кадрів з України як чинник зміцнення підгрунтя музичної освіти, пов'язану з музично-педагогічною практикою І Ієтербурзької придворної капели; своєрідний чинник професійного зростання юних співаків в умовах педагогічної і а виконавської служби [5,21].

Необхідність набору дитячих голосів до імператорського та вельможних хорів була зумовлена потребою у виконавцях з винятково специфічним тембром. Ідеться, насамперед, про відбір альтів і дискантів, які в державних документах XVIII ст. зазначались як "маленькие певчие". Саме тому практичні питання розробки механізму "входження" юних співаків у склад професійних хорів постали найважливішим для налагодження на державному рівні процесу відбору (діагностування) співаків і їхньої нетривалої підготовки.

Слід зазначити, що талановиті та музично освічені кадри до Російського Двору набирали з тих українських місцевостей, які тоді визначалися не тільки як політичні центри, а славилися своєю ґрунтовною музично-виконавською практикою. Такими центрами в Україні був Київ, з його академією, а також Чернігівщина, яка продовжила Києво-Могилянські академічні традиції музичної освіти в практиці Чернігівського колегіуму (1700 р.).

Уже за тих часів було також широко відомо, що Чернігівська єпархія мала найрозвиненішу мережу монастирських хорів, які майстерно володіли мистецтвом нового хорового стилю - партесного співу (насамперед — Чернігівський Троїцький монастир), а також своєрідну кузню співацьких кадрів - архієрейський хор Л. Барановича.

Питання вокальної діагностики в тогочасній практиці монастирських хорів розглядалися лише на емпіричному рівні, завдяки навчанню методів визначення професійних якостей голосу від досвідчених співаків учням. Традиційно до емпіричних методів діагностики відносяться визначення вокальних здібностей співака за:

- звуковим діапазоном;
- тембром голосу,
- чіткістю вимови тощо.

Необхідність чіткої вимови тексту була однією з головних умов виконання творів православної духовної музики, оскільки, на відміну від католицької музики, духовне слово тексту Євангелія має основну виражальну функцію.

Якщо емпіричні методи навчання співу використовувались у музичній педагогіці впродовж віків, то вокальне діагностування як стратегічний і тактичний процес не зазнав належного наукового обґрунтування через такі об'єктивні чинники:

- специфіка вокальної роботи другої половини XVII - I пол. XVIII ст., обмежена потребами виконавських колективів (загалом - придворних й архієрейських хорів);
- обмеженість кількості закладів професійної вокальної підготовки малолітніх співаків до вокальної та хорової діяльності на теренах Російської імперії.

Визнаючи набори співацьких кадрів у XVIII ст. важливими державними культурними заходами, контроль за безпосереднім відбором та утриманням малолітніх півчих здійснювали керівники Генеральної військової канцелярії. Систематичного характеру ці акції від початку XVIII ст. набули після "глухівських наборів" регента *Івана Поповського* 1714, 1718 та 1724 років. Заснована цими роками практика набору півчих визначила своєрідну методико-практичну базу відбору й нетривалого навчання дітей 9-12 років до участі в діяльності професійних хорових колективів. Її функціональними особливостями були взаємовплив і взаємозбагачення методичної та практичної роботи головних об'єктів відбору й навчання співаків, тобто, на нашу думку, ідеться *про функціонування своєрідного методико-практичного ланцюга:*

- відбір співаків на території Чернігово-Сіверщини фахівцями, знайомими з передовими для того часу вітчизняними та західноєвропейськими методами вокальної роботи;

- їхня нетривала підготовка в місцевих гарнізонних або церковнопарафіяльних школах. Надалі така підготовка

здійснювалась у музично-професійному закладі Чернігівщини Глухівській музичній школі (1738 р.);

- подальша вокальна діяльність підготовлених співаків у кращих музичних придворних колективах.

Під старшуванням бурмістра Н.В. Шолупіні до визначення вокальних здібностей малолітніх співаків залучалися кращі тогочасні в державі знавці й учителі співу. Гак, набори малолітніх співаків на території Чернігівщині здійснювали:

* Сотник Чернігівського полку **О.П. Брежинський**.

Проводив набори у Чернігівському, Ніжинському та інших полках 1738-1741 роками [10, арк. 1- 1 зв.].

■ Регент та вчитель Глухівської співацької школи, знавець теорії багатоголосного співу **Ф.Ф. Яворівський** (набори 1738-1739, 1741 років).

Діагностував та підготував до відрядження до Придворної капели 12 співаків, супроводжував відібраних дітей до Петербургу.

■ Регент Глухівської капели гетьмана Кирила Розумовського **А.А. Рачинський** (набори 1760—1780 рр.). До імператорського набору 1790 року Рачинський був запрошений "к подобному ізбранію і освидетельствованію голосов как искусный в таком выборе" [И, 39; 12, 30].

До першого етапу відбору дітей з Чернігово-Сіверщини та апробації їхніх голосів долучалися також місцеві вчителі, регенти й знавці співу, які мали практику роботи зі співаками. Так, у Стародубському полку відбір здійснював "дячий соборной Стародубской церкви" **Ігнат Даровський** [9, арк. 20-21 зв.].

У 80-90 роках XVIII ст. центром роботи з відбору співаків на Чернігівщині замість Глухова став Новгород-Сіверський. У цьому місті в I половині XIX ст. (1814-1815 роки) тривали цілеспрямовані набори до Придворної співацької капели інспектором **М. Толстим**. Архівні дан свідчать, що тут він відібрав для навчання та співу в капелі 22 хлопчаків [2, арк. 1].

Найбільшу кількість даних про набори малолітніх півчих з території Чернігівщини, які відбувалися в I половині XIX ст., ми знаходимо в мемуарах *М.І. Глінки* [4]. Михайло Іванович Глінка на час проведення співацьких наборів був уже знаним композитором, мав вокально-педагогічну практику в Петербурзькій Придворній капелі (1837-1839 роки) та театральному училищі Петербурга. Він виховав плеяду таких видатних російських співаків XIX ст., як С.С. Гулак-Артемовський, бас О. Петров, уродженець Чернігівщини М. Іванов (Кабраченський) та ін. Проводячи набори, М.І. Глінка відмічав у спогадах надзвичайні здібності дітей до співу. Зазначимо, що найбільшу кількість малолітніх півчих Глінка набрав саме на Чернігівщині (11 з 20 дітей).

В Інструкції Міністерства Імператорського двору, наданою М.І. Глінці, правила відбору були чітко визначені. Відповідно до мети нашого дослідження, ці правила ми можемо поділити за такими параметрами:

1. Вікові, станові та *фізіологічні* вимоги (показники), зокрема:

- відібрані до Співочої капели малолітні мали бути від 8, але не більше 12 років (якощо тільки той, хто досяг останнього віку, має відмінний голос і добре обізнаний у співах);
- діти повинні були мати міцне здоров'я;
- відповідно до віку мав бути розвинений дихальний апарат.

2. До *професійних* вокальних критеріїв відбору інструкція визначала:

- повнота і сила звуку;
- вірність (чистота) інтонування;
- ненапружене звучання голосу на всьому діапазоні, належний об'єм співацького звуку.

3. До умов *зовнішньої сценічно-естетичної відповідності* зараховувались:

- зовнішня привабливість і "благообразний вигляд".

Дотримання цієї умови відбору й подальшої підготовки до сценічної діяльності було зумовлено втіленням в "Учіннях

спитих отців" як музично-педагогічні погляди про духовні настанови співакам. Вони користувалися найбільшою популярністю наприкінці XVII-XVIII ст. в приміненні до виконання молитви взагалі та до процесу співу зокрема. Так, і Іселенський учитель Василь Великий, висвічуючи грань "нення разумного" (Псалом: 29,5) наголошував на важливості розуміння того, про що співається, поєднанням зовнішнього прояву з душевним переживанням і відчуттям кожного слова. Святий отець говорить про те, наскільки важливим для богослужбового співу є зовнішній вигляд виконавця. За його словами, "как иудеям заповедано было славить Бога всеми музыкальными орудиями, так и нам повелевается славославить Его всеми членами: глазами, языком, слухом, руками" [6, 93].

За роки проведення наборів використовувалися різноманітні **форми** роботи щодо діагностування співаків:

- Відбір дітей молодшого віку (дискантів та альтів) у початкових класах семінарій, де вони проходили теоретично-музичну підготовку та мали певну практику співу з дорослими хористами.
- Прослуховування в єпископських хорах співаків молодшого віку або старших хлопців, які мають яскраві вокальні й музичні дані. До такої групи могли належати юнаки басово-баритонної групи, голосові ознаки яких формувалися в більш старшому віці. За такими критеріями М.І. Глінка звернув увагу на 23-річного вільного козака Василя Бальбинського, який мав "бас отличный" та 21-річного Василя Крупицького, також баса [3, арк. 14].

До загально педагогічних **принципів**, які використовувались у практиці наборів, визначених з мемуарів М.І. Глінки й архівних даних, віднесемо такі:

- надзвичайну ретельність у роботі;
- **гуманне, доброзичливе** ставлення до дітей з метою г вільного виявлення їхніх здібностей. Глінка згадує, що 8 відібраних дітей "брали к себе на квартиру, поили чаем и обращались с ними как можно ласковее" [4,275].

Методична робота щодо діагностування музичних здібностей дітей здійснювалась у декілька етапів:

1. Чітке розмежування дітей на вікові групи (так звані "малі" та "великі" співаки). Урахування при першому прослуховуванні вікових особливостей у формуванні співацького голосу.
2. Прослуховування дітей відбувалося за схемою:
 - а.) відбір у своїх вікових групах тих дітей, хто має музичний слух і голос;
 - б.) ретельніша перевірка для виявлення найбільш вокально здібних дітей.
3. З відібраними дітьми продовжувалась індивідуальна робота в таких напрямках:
 - а.) повторна перевірка музичного слуху й вокальних даних;
 - б.) перевірка музичного слуху з інструментом (скрипка, камертон).
4. Вокальна робота з учителем співів Д. Палагінім. Подальше опанування вокальних навичок.
5. Удосконалення отриманих навичок в ансамблевому або хоровому виконанні зі співаками капели поміщика Г. Тарновського, а також зі співаками його "домової" Георгіївської церкви. В окремих сучасних дослідженнях наводяться також дані про залучення відібраних Глінкою дітей до музикування в різних вокально-ансамблевих формах виконавства (тріо, дуети і т.п.) [1, 68].

За спогадами Глінки, окрім настроювання співаків під скрипку на етапі попереднього прослуховування й навчання дітей, а також при представленні хору відібраних малолітніх півчих царю Миколі I, композитор практикував використання камертона. Застосування цього інструмента широко практикувалося в італійській вокально-хоровій практиці вже від XVIII ст. Тобто, за доволі короткий час навчання діти змогли опанувати й деякі європейські методи хорової роботи. Вік обраних із території Чернігово-Сіверщини дітей молодшої групи становив 9-11 років. Проте в ці набори було взято до капели 3 хлопців 12 років, вік яких доходив мутаційної межі.

Майже всі діти були синами священнослужителів, що творить про певні музично-освітні традиції на Чернігівщині м царині релігійної практики.

Систематичні набори малолітніх співаків до навчання в Іридворній капелі та Глухівській музичній школі відігравали важливу роль у розвитку системи професійної музичної освіти на території Чернігівщини впродовж XVIII — початку XIX ст. та визначились такими **особливостями**:

1. Як унікальне культурно-мистецьке явище набори співаків з території Чернігово-Сіверщини в цей період відігравали вирішальну роль у розвитку існуючої системи підготовки професійних співацьких кадрів. Методи й форми організації наборів визначалися потребами тогочасної музичної педагогіки, та співацької освіти. Серед принципів, за якими здійснювалися набори, можна назвати:

- опору на індивідуальність співака, вікові особливості розвитку його голосу;
- прагнення зберегти природу, тембр та індивідуальну яскравість голосу співака вже на ранніх етапах навчання;
- ретельність у проведенні даної роботи тощо.

Особливостями Чернігово-Сіверських співацьких наборів середини XIX ст. слід назвати також:

- У використанні прогресивних методів і прийомів західноєвропейської вокальної практики цього періоду;
- У гуманістичне, орієнтоване на розкриття творчої особистості юного співака педагогічне спрямування цього процесу.

2. Вивчення регіонального музично-педагогічного досвіду для його відродження та модифікації є цінним теоретичним джерелом фахової підготовки вчителя музики. Актуальним для вишівської вокальної методики є розробка спецкурсів з історії та теорії вокальної освіти й виконавства, у яких дослідження регіональних музично-освітніх надбань може поєднуватися з використанням вокальних творів * регіональної народної та професійної спадщини. Як приклад

можна назвати розроблений нами спецкурс "*Музична освіта та виховання дітей і молоді на Чернігівщині*", одним і її завдань впровадження якого є поповнення знань студентів у галузі музичної культури та музичної педагогіки з урахуванням кращих музично-освітніх виховних здобутків Чернігівщини, які не втратили своєї актуальності щодо використання їх у сучасній музичній практиці [8,17].

Література:

1. ВаенютаСХП. Набори співаків з Чернігово-Сівергцини до

Придворної співацької капели у XVIII - першій половині XIX ст. // Сіверянський літопис: Всеукраїнський історико-краєзнавчий просвітницький журнал. - Чернігів, - 1995. - № 3. - С. 63-72.

2. Державний архів Чернігівської області (ДАЧО), ф. 128, оп. 1, од. зб. 1253, арк. 1.

4. Заїцькі М.й. Глінки. Ч.Ш. (От декаб́ря 1836 до 1844 г. Период 7) // Русская старина. - СПб., ул. Владимирская, д. № 16, 1870.-С. 266-293.

5. Іванов В.Ф. Співацька освіта в Україні. X-XVIII ст. — К.: Вища школа, 1992 - 71 с.

6. Ковалева В.М. Музыкальное образование в России в конце XVII - I четв. XVIII ст.: историко-педагогический аспект: Дисс... канд. пед. наук. - М., 2002. - 201 с.

7. Копержинський К. Музичне життя на Чернігівщині в другій половині XVIII та на початку XIX ст.: - Стаття Інститут Рукопису НБУ. - 19 арк.

8. Матвієнко С.І. Використання регіонального музично-виховного досвіду в структурі підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. - Ніжин, НДПУ, 2007. -№ 4. - С. 16-18.

9. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 1, од. зб. 3289. - арк. 20- 21 зв.

10. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, од. зб. 6718. - арк. 1-1 зв.

11. Щербаківський Д. Набір півчих в 1790 році в Малоросії для Придворної капели // Музика. - 1924. - № 1- 3. -С. 38^10.

P

In article the questions of forming by students of musical and pedagogical faculties' ability of diagnostic of the singing as basis of future musical teacher's occupational actives bared through the prism of vocal and methodical experience of regional musical practice Chernigiv region on the XVIII ~ I haft XIX century.

Key words: vocal diagnostic, Chernigiv region, singing tools, vocal abilities.

В статье вопросы формирования у студентов музыкально-педагогических факультетов умения диагностировать пение как основу профессиональной деятельности будущего учителя музыки раскрыты сквозь ' призму вокально-методического опыта региональной музыкальной практики Чернигово-Сиверщины в XVIII -I пол. XIX ст.

Ключевые слова: вокальная, диагностика, Чернигова- ('иверщина, певческие наборы, вокальные способности.

■ *

Т.М. Меденцова (м. Суми)

ОКРЕМІ ЧИННИКИ МОТИВАЦІЇ ДО ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ ВНЗІВ

Розглядаються чинники мотивації до оволодіння іноземною мовою студентами немовних ВНЗів. Звертається увага на ставлення до предмета, мотиви його вивчення, інструментальну й інтеграційну мотивації, афективні умови при оволодінні іноземною мовою. Актуальність дослідження обумовлена тим, що проблема мотивації є центральною у психології навчання. Використання мотивації дозволяє виявити внутрішні резерви особистості для її розвитку, навчання і виховання, оскільки через мотивацію можна впливати як на продуктивність діяльності, так і на розвиток , • самої особистості.

Ключові слова: специфіка мотивації, інструментальна

Зміст

<i>Лпаньїн В.О., Пучков О.О.</i> Особистісно-орієнтоване навчання - вимога сучасності	3
§ Артемова Л.В. Проблеми розвивального навчання й учіння магістрів.....	12
<i>Врочинська Л.І.</i> Виховання гуманної поведінки старших дошкільників в умовах взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї.....	35
<i>Жмура ЛМ.</i> Системно-технологічний підхід до організації самостійної роботи студента в умовах адаптації вищої освіти України до вимог і принципів болонського процесу	46
<i>Загородня Л.П., Лайко Т.В.</i> Модель формування знань про природу України у дітей старшого дошкільного віку в процесі вивчення англійської мови.....	58
<small>А Б В Г Д Е Ж З І Й К Л М Н О П Р С Т У В Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Э Ю Я</small> у підготовці майбутнього фахівця	69
<i>Ляшенко І.В.</i> Організація та проведення педагогічного експерименту формування професійної * готовності студентів-учасників міжнародних фахових програм	80
<i>Магдач З.Т.</i> Політичні та культурні моделі освітнього менеджменту	91
<i>Матвієнко С.І.</i> Питання вокальної діагностики у практиці співацьких наборів з Чернігово-Сіверщини (XVIII -1 пол. XIX ст.).....	100
<i>Меденцова Т.М.</i> Окремі чинники мотивації до оволодіння іноземною мовою студентами немовних ВНЗів.....	111
<i>Миськів ЛС.</i> Концепція розвитку шкільного лідерства у Великобританії.....	122
<i>Модестова Т.В.</i> Англomовна лексика в курсі вивчення педагогічних дисциплін.....	131
<i>Мукан Н.В.</i> Аналіз сучасних моделей професійного розвитку вчителів американських, британських та канадських загальноосвітніх шкіл	143

ВІСНИК

КИЇВСЬКОГО МІЖНАРОДНОГО

УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 12

Київ
КиМУ
2009